

В ІМЯ ПРАВДИ

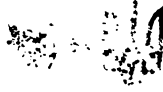
(ПЕРЕДРУК СТАТЕЙ ЗІ „ШЛЯХУ“)

Н А К Л А Д О М   А П О С Т О Л Я Т У

Філадельфія

1965 Р. Б.

Канадсько-Український Бібліотечний Центр

Канадське Товариство Приятелів України
Торонто – Канада

В ІМЯ ПРАВДИ

(ПЕРЕДРУК СТАТЕЙ ЗІ „ШЛЯХУ“)

Н А К Л А Д О М   А П О С Т О Л Я Т У

Філадельфія

1965 Р. Б.

В імя правди

ВІДПОВІДЬ НА СТАТТЮ ПРОФ. Д-РА ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА
В „ЛИСТАХ ДО ПРИЯТЕЛІВ“, Ч. 7-8, З 1964 Р.

Історик Мих. Грушевський був безперечно великою людиною в нашій науці і має під цим оглядом неоцінені заслуги. Та, коли він покинув ділянку, в якій був фахівцем і присвятився політиці, на якій він не визнавався, він таки скомпромітувався. І як попередньо втішався загальною пошаною, то, коли по закінченні політичної кар'єри переїздив на Захід через Галичину, майже ніхто не глянув у цю сторону. Тому то науковець, а зокрема наш (а ми їх маємо дуже мало), повинен глибоко призадуматися, заки рішиться вступити на шлях політичної кар'єри. Бо наука засадничо безпартійна, натомість політика з природи — партійна.

Тож мені дуже подобався Ілько Боршак, який, щоправда, також спершу кинувся у вир політики, але, коли побачив, що його погляди завели, усунувся від політики і присвятив себе науці та на цьому полі має великі заслуги для нашої нації.

Наш заслужений редактор Української Енциклопедії та автор наукових праць час від часу таки вступає на шлях політики. І в цій ділянці знаходимо його статті в журналі „Листи до приятелів“.

До частини його статті, поміщеної в ч. 137—138 з 1964, книжка 7—8, а саме стор. 16—17, я хотів би зробити декілька завваг.

Та, щоб мої завваги були повністю зрозумілі, мушу пригадати деякі, в своєму часі відомі, але тепер зовсім призабуті факти: Коли о. Константин Богачевський був ще префектом Духовної Семінарії у Львові, то він і о. Горчинський були відомі зі своїх національно-патріотичних — деякі навіть твердили, що шовіністичних — наставлень та поведінки. Але це була природна реакція на наступаючу польонію.

Коли ж у 1919 р. Поляки зайняли Перемишль та околицю, то там запанував був страшний терор польської вулиці. Наше населення було стероризоване і не важилося показуватись на вулиці. Про суспільну працю майже не було мови. А тоді саме наша суспільність найбільш потребувала опіки та охорони. Тоді о. К. Богачевський

станув на чолі Горожанського Комітету та виступав мужньо в обороні наших людей. Він не настрашився жадних погроз шалючої вулиці. Та ці погрози Поляки не кидали на вітер. Його таки увязнили, збили до безтями й возили по концентраційних таборах, як Домбе, Модлін і т. п. Це тривало місяцями, аж шойно рішуча інтервенція папського Нунція привернула йому волю.

Коли ж він повернувся та став парохом катедри в Перемишлі, стрінувся з іншою, не менш важливою прикрою проблемою. Польський терор тривав, а багато наших людей почало рятуватися в той спосіб, що рішилися змінити свій обряд. Деякі навіть пішли ще далше і для кар'єри рішили женитися з Польками. Та, згідно з постановами конкордату, зміна обряду вимагала дозволу Риму і римокатолицькій парохії треба було предложити метрику. Тепер розпочався правдивий похід до парохіяльної канцелярії за метриками. Однак парох о. Богачевський тримався точно постанов Апостольської Столиці і відмовляв жаданню видачі метрик. З тієї причини доходило до дуже прикрих колізій так, що іноді дячки, які тоді вчилися у дяківській бурсі, мусіли усувати надто енергійних петентів.

Це все було дуже добре відоме польському урядові. Але він не мав підстав до карних репресій, тож застосував політичні репресії. Він відмовився признати о. Богачевського як генерального вікарія. Тоді Кир Йосафат Коциловський був захворів і виїхав на довше лікування до Давос, Швайцарія, а заряд дієцезією доручив ген. вікарієві. Тепер польський уряд заграв у відверті карти і всі письма з підписом ген. вікарія оскальались без відповіді, а також відмовив виплату належної йому платні. Та це був ненормальний стан і він не міг довго тривати. Тож остаточно уряд, через свого амбасадора в Римі, графа Скішинського, зажадав усунення о. Богачевського з усіх земель території тодішньої Польщі. Справа якийсь час протривала, але остаточно знайдено розв'язку. Отця Богачевського вивзано до Риму, тут його поставлено в єпископи та доручено заряд дієцезією в Америці. Про це все не знали навіть кореспонденти часописів, а родина, навіть найближча, довідалася аж з часописів.

І так о. Богачевський приїхав до Америки, щоб тут пережити ще більше прикрих та болісних хвилини.

Тут мусимо собі зясувати ще другий факт, з яким ми ніяк не хочемо рахуватися, хоч він є таки безперечний.

Наша еміграція до Америки розпочалася вже понад 70 років тому і вона була майже в цілості заробітчанська. Виїжджали найбідніші і то переважно несвідомі та неграмотні люди, шукаючи заробітку. А наша інтелігенція не думала про те, щоб ними заопікуватися, хоча в пресі роблено деякі натяки на цю тему. І так наші заробітчани мешкали, інколи і по 10 осіб, у якомусь опущеному гаражі та працювали, а одна з жінок ладила їм нужденний харч. Працювали вони погорджувані, понижувані, а інколи побивані, а то й прямо каменовані, бо ж вони, не знаючи письма, ні мови, ні звичаїв та не маючи що їсти, були нераз і страйколоматами.

І не диво, що вони, не маючи надій на поліпшення своєї долі, хотіли забезпечити ліпшу долю своїм дітям та всіма силами старалися посилати своїх дітей до шкіл, очевидно американських, бо ж не було ще й мови про наші школи. І тут є джерело американізації. Однак не можна їм цього приписувати в вину, бо вони, правду кажучи, не здавали собі справи з наслідків цього факту. Та вони безперечно мали самозберігальний інстинкт, який дозволив їм все ж таки в більшій мірі зберегтися, як наприклад, друге покоління т. зв. політичної еміграції.

Але своїм здоровим інстинктом наша заробітчанська еміграція відчула конечність організації, де б вони могли зійтися та згадати рідну країну, свої давні звичаї та обичаї. Найліпшою організаційною формою, з якою вони були найбільш обізнані й житі, була все таки Церква (і вона нею буде!). Тож вони в першій мірі старалися про церкви. І так, уже 60 літ тому, побудовано першу церкву. Та з природи речі будувати могли тільки американські підприємці. І з конечности всі прибори могли купувати лише в американських skleпах, бо наших не було. І тут маємо основне джерело латинізації, тим більше, що не було навіть наших молитовників.

Коли ще й тепер, серед нашої „політичної“ еміграції так сильно діє почуття меншеартости, тож можемо собі уявити, з якою силою воно діяло тоді. А наші люди тоді не здавали собі справи з латинізації. Навпаки, це їм подобалося, бо ж „вони бачили це в тій чи іншій американській церкві“.

А ми в своєму „патріотичному“ запалі ніяк не хочемо призв�дматися над цим фактом, тільки кидаємо безкомпромісовими громами. І крім того, тут кожен може в дуже легкий спосіб здобути популярність! Коли Кир Константин прибув до Америки, станув віч-на-віч з цими, так важкими, здавалося б, непоборними, труднощами.

Він застав уже друге, а то й третє покоління, виховане в цілості в чужій культурі та чужій мові, яке майже поголовно не здавало собі справи з наслідків того факту.

Проти нього одностайним фронтом стануло латинське духовенство, яке не знало нашого обряду й не задавало собі труду його пізнати. (Остаточний перелім наступив аж у 1964 р., по Марійському Конгресі, хоча деякі залишки можемо бачити ще й сьогодні. І з цим мусимо також рахуватися).

Наша Церква була тоді в повному розладі (що признає проф. Кубійович, а тільки легковажить цей факт). Відносини не були впорядковані; відбувалися часті процеси за церкви, парохіальні дома тощо. Воно легко кажесться тепер, але треба критично вглянути в ті відносини, щоб вповні зрозуміти тодішній трагізм положення.

Тож треба було все це впорядкувати, запровадити можливий лад, очистити наш обряд та повернути йому його красу, побудувати церкви, школи, захоронки, постаратися про учительські сили і взагалі рятувати все, що тільки дасться рятувати та поволі і тактовно братися до розбудови.

І коли б тодішні наші інтелігенти були включилися в розбудову тих шкіл, сиротинців і т. д., то якими успіхами ми могли б сьогодні повеличатися! Ми стали б взором для інших.

Але так не сталося. Наші інтелігенти захопили нашу пресу, присвоїли собі патент на виключний патріотизм і посягнули по владу в Церкві (а це не перевелося й досьогодні!). Коли ж Владика зовсім правильно, відмовив їм того права, бо ж він відповідав за Церкву, вони проголосили неперебійну війну. Та не були ж це „примітивні антиклерикали“, як це всупереч всім фактам хоче представити проф. Кубійович, бо він хоче — не відомо чому — знецінити працю та заслуги покійного Владики. Ці „примітивні антиклерикали“ влаштували „камінні походи“ на ту нужденну „палату“ в комплексі домів при вул. Френклін, але вони і доложили всіх сил та вживали всіх засобів демагогії на зборах, у пресі і т. д., щоб очорнити Владика.

Але вершком того була найбільш абсурдна неправдива і злобна клевета (яка частинно ще й досі діє на безкритичні маси), а саме: „Це Поляк, якого наслали Поляки на те, щоб вас перевести на польське“. Я умисно пригадав події у Львові й Перемишлі, щоб вказати очевидну неправдивість, а разом з цим і злобу тих наклепів, які в різних формах повторялися в пресі цілими роками.

І тут мусимо шукати джерел переходу на православія, а не там, де, всупереч фактам, хоче бачити проф. Кубійович, бо це відповідає „його почуванням“, чи намірам, але не фактам.

Отож треба було довгих і тяжких років праці й посвяти, заки Владика опанував таку ситуацію. Не було це „доволі швидко“, як це, в очевидній суперечності з фактами, твердить професор Кубійович, щоб по можності якнайбільше обезцінити працю та заслуги другої особи. А факти ці так легко ствердити та перевірити! Вистачає заглянути хоча б тільки в архіви „Свободи“ за минулі роки, ще під редакцією д-ра Л. Мишуги. Та проф. Кубійович не вважав за вказане сягнути до джерел, а тільки опирається, як виглядає, на „інформація“, які йому відповідають.

Проф. Кубійович не тільки обезцінює працю і заслуги пок. Кир Константина, а й безперечно осяги згадує лише мимоходом. Він — із зовсім невідомих причин — стає до атаки на пок. Владика. При цьому не погорджує і давньою зброєю. Та він ясно здає собі справу з того, що польський страхак уже не буде тіяти, тому то він модифікує та модернізує цю зброю. Він атакує:

1. „Єпископ Богачевський заводить латинізацію і мовну англізацію нашої Церкви і повязаних з нею установ, зокрема шкіл“. А це так сильно хапає за серце нашу публіку! Ось хто поносить вину за денаціоналізацію наших дітей! — Церква і школа! А батьки щасливі, що скинули зі себе відповідальність! Та ж вину ствердила така авторитетна особа, як проф. Кубійович. Очевидно, ніхто не поцікавиться тим, чи твердження проф. Кубійовича відповідає правді. Це ж нікому не потрібне!

І так проф. Кубійович здобув популярність, суспільність, чисту

совість і все в порядку. Щоправда, десь там натякає професор Кубійович на вину суспільности, для поради подає і себе, та це тільки незначно, мимоходом, і цього не можна брати собі занадто до серця. Це тільки оборона на випадок закидів!

І цікаве: Декілька рядків попередньо сам проф. Кубійович призає: „Організація окремої ієрархії для греко-католиків у ЗДА і в Канаді мала охоронити їх перед денационалізацією, щоб вони не потонули в чужих Церквах: латинській і православної — російській. У Канаді перший владика греко-католицький не зміг поставити таму латинізації, яка вже закорінилася серед частини греко-католицьких парохій і священників (часто не-Українців). Боротьба з латинізацією і матеріальні справи (переписування майна на єпископа) були головними причинами відходу частини вірних, у тому числі більшості інтелігенції, від Греко-католицької Церкви та заснування Української Греко-Православної у Канаді“ (сторона 16).

Сім рядків пізніше проф. Кубійович пише, що Єпископ Богачевський заводив латинізацію і мовну англізацію. Цебто, іншими словами — в Америці в 1924 р. їх не було та щойно Єпископ Богачевський їх заводить! А чей же ці твердження вже самі про себе є противорічні! І ще одне! В Америці, де наша еміграція не була так скупчена, як у Канаді, латинізація і англізація поробила далеко більші поступи, як у Канаді. Цього не бере до уваги проф. Кубійович, хоч каже, що пише „після основних розважань“ (сторона 16). А прецінь — така стаття вимагає не тільки „розважань“, але й джерельних та основних студій.

А коли б проф. Кубійович, замість писати голословно, завдав собі був труду та перестудіював хоча б тільки частину джерел, то побачив би, що справи представляються зовсім навпаки!

Владика Богачевський якраз докладав усіх старань, щоб не тільки спинити, але й усунути латинізацію та англізацію. Тут не місце вичисляти всі його заходи в тому напрямі. Та все таки треба навести хоч декілька. І так він давав доручення, щоб з церков усунути фігурки, статуї, бо це незгідне з нашим обрядом. Чи ж можна собі уявити, скільки то такту і заходів коштувало, щоб це безболісно провести! Та ж вірні жертвували тяжко запрацьований гріш, аби „прикрасити нашу церкву!“ Він доручив ставити іконостаси, які якраз яскраво відрізняють нашу Церкву від латинської. А це вимагало великих коштів, від яких парохіяни завзято боронилися. Він доручав малювання образів та цілих церков, хоч це потягало за собою великі матеріальні жертви і деякий спротив парохіян. Він доручав, щоб престіл був уладжений згідно з нашим обрядом, перевіряв ризи і т. д. Очевидно, що це все не могло бути негайно зреалізоване, хоч би вже із тієї причини, що в початках не було технічних можливостей, не було ні малярів, ні робітні риз і т. д. Владика пильно слідкував за тим, щоб приписи нашого обряду були строго зберігані при всяких церковних Богослужбах та сам заховував їх може аж надто педантично.

В часі своїх візитацій, які відбував майже щонеділі, інколи і в суботи, він завжди говорив проповіді, тільки в українській мові, ніколи в чужій. По візитаціях він довго розмовляв з парохіянами і то завжди по-українськи.

І коли обговорюємо ті справи, то мусимо собі ясно усвідомити, що одним помахом пера не можна змінити цього, що наростало цілими поколіннями. Не слід забувати скільки то треба було часу, заки Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький почав видавати „Епархіяльні Відомості“ фонетикою! А було це на рідній землі, коли ще до Духовної Семінарії голосилося більше кандидатів, як було вільних місць, коли ще була сильна дисципліна. Натомість тут був брак священників, а дисципліна слаба, і тут певна група нашої інтелігенції старалася підкопати її. Це все мусить науковець брати до уваги, бо інакше переходимо на вічевий тон.

І ще одне. Чи асиміляційний процес у Німеччині, Англії, головню у Франції не існує, а принайменше йде багато повільнішим темпом, як у Америці? А чейже там наша еміграція молода, має тільки 20 років, є політичною еміграцією, і там діють наші наукові сили.

Другий „стріл“: „З думкою громадянства не числився і жив у повному відокремленні від потреб і бажань суспільства“.

Як уже сказано, Владика майже щонеділі, інколи і в суботи виїздив на візитації до парохіян і по візитації довго розмовляв з парохіянами. Чи для проф. Кубійовича вони не є „громадянством, згл. суспільством“? Чи патент на це мають тільки деякі особи чи групи? Та ж вони є головною частиною громадянства і то тією, яка найбільше вимагає опіки і старанности, а це тим більше, що вона творить основу нашої Церкви і з неї наша Церква черпає головні свої соки.

Тож чи можна цей закид брати поважно? . . .

Третій удар: „До громадської праці священника ставився з нехиттю“.

Цей закид треба зарахувати до категорії „вічевих закидів“. Та ж „громадська праця“ — це фраза, яка сама собою нічого не каже! Її можна інтерпретувати, як кому подобається. І для радикала — радикальна праця, для „примітивного антиклерикала“ — антиклерикальна, для комуніста — комуністична праця є громадською і т. д. Тож науковець мусить бути дуже обережний у вживанні цієї фрази, а тим більше у формі атаки.

Якщо ж він точно не окреслює, то такий закид не має прикмет наукового, а тільки має дешевий запах, можна б сказати демагогії! А прецінь уже за Митрополита Шептицького дуже неміло була бачена громадська праця священника в такій ділянці суспільного життя, в якій вибухали партійні пристрасті, бо це колідувало з завданням священника.

Четвертий удар: „Мірою вартости священників був послух і здібність збирати якнайбільше грошей“.

Та це загально відома справа, що засада послуху обов'язує в ці-

лій Католицькій Церкві і кожен єпископ мусить жадати його. Чому ж це мало б бути відемною рисою в єпископа Богачевського? Цього професор Кубійович не вияснює і не може вияснити, бо його причиною може бути тільки „інстинкт агресії“ супроти єпископа Богачевського. Що ж до збирання грошей, то якже ж мінімально труду треба було, щоб довідатися, що та людина не мала навіть свого приватного конта, а всі його доходи складано на конті дієцезії. Цього може не можуть зрозуміти люди теперішньої доби. Тож у початках поширювано навіть деякі злобні поголоски про „даровизни“ в користь найближчої рідні. Але й ті мусіли замовкнути, бо у світлі документів навіть найбільш злобні мусіли переконатися в неправдивості тих поголосок.

А що старався роздобути фонди на розбудову дієцезії, шкіль і так далі, то в тому немає нічого злого. Адже ж сам проф. Кубійович їздить по Америці й Канаді та роздобуває фонди на розбудову Інституції, в якій працює та з якої й живе. А прецінь з цієї причини ніхто не зробив йому закиду.

Та голословня твердження, що „мірою вартости священника була здібність збирати якнайбільше грошей“ — може викликати тільки здивування. Це ж є зовсім безпідставний та злобний наклеп, негідний поважної людини, не то професора. Та ж загально відомим фактом є, що Кир Константин виско цинив багато священників-скитальців, які, або не дали жадних грошей, бо були тільки сотрудниками, або дали дуже мало грошей із збірок. Та може професор Кубійович не знає про те, що деякі визначні особи поміж священниками відмовилися від керми парохіями взагалі, або більшими парохіями, бо, не знаючи добре мови і обставин, таки не почувалися на силах взяти на себе відповідальність за керму парохією. А почуття відповідальности — це одна з найгарніших, та у нас рідких прикмет.

Пятий закид: „Змарнував духовий капітал, яким була нова еміграція“.

Як це розуміти — це вже дійсна згадка. І це твердження може тільки викликати здивування. Як можна наражувати свій авторитет, щоб переконати безкритичного читача в правдивості того загальникового, неозначеного твердження, яке суперечить фактам і документам. Та ж Кир Константин зробив все що було можливе, щоб опровадити священників до Америки. Він дав кожному душпастирську працю. Він дав їм можливість творити та організувати нові парохії. І, ніде правди діти, священники належали до тієї упривілейованої верстви пришельців, які працювали у своєму званні, та були відносно не зле ситуовані, тим часом коли світські інтелігенти мусіли чистити коридорі, везити сміття і т. п.

Що більше! З дуже малими винятками священники-скитальці були т. зв. консульторами. А що згідно зі звичаєм ці консультори шокілька літ змінювалися, тож велика частина їх могла висказатися у всіх важних справах, які відносяться до нашої Церкви. І коли якийсь священник захотів перевести роботи в церкві, які вимагали

більшої суми, то мусів дістати дозвіл з консисторії. І ця справа йшла під розгляд консулторів, а вони пильно гляділи, щоб роботи, звязані з цим додатком (іконостас, малювання, престіл та ін.), відповідали нашому обрядові. Тому то деякі із священників мусіли декілька разів змінити кошторис і пляни та предкладати їх консулторам! Навіть справу датку для проф. Кубійовича розглядали консултори, священники-скитальці, на засіданні. І признано 500 (1,000) дол.

В митрополічій канцелярії працювали майже виключно скитальці; канцлером був скиталець, теперішній Єпископ, Преосв. Кир Платон, ректором Духовної Семінарії був і є досьгодні скиталець, ректором Малої Семінарії був також священник-скиталець.

Чи можна було ще більше використати той духовий капітал? Може бути, що на думку п. Професора, тих священників можна було використати як учителів, чи може в інший спосіб, але пан Професор не може авторитативно твердити, що, коли йде про добро Церкви, то єдино правильним є його погляд!

Шостий закид: „Не використав заслужених священників-громадян, які прибули з краю“.

Тут виринає дуже важке питання: Хто рішає про це, які священники є більше чи менше заслужені? Чи п. Професор, чи той, хто має перед собою опінії попередньої влади, приймає їх на працю і хто за них відповідає перед совістю, перед суспільністю та перед історією?

Чейже священники є також людьми! І ми в таборах бачили, що деякі з них мають пересадні, а то й хворобливі амбіції. Ці почування, думаю, є п. Професорові дуже добре відомі.

Одначе жаден відповідальний керманіч не може і не повинен заспокоювати амбіції таких людей. Це розуміє кожна людина, яка має почуття відповідальности, і це повинен би знати також пан Професор.

Дальше твердить проф. Кубійович, що „нова еміграція розчарувалася“.

Але, чи це дійсно вина Кир Константина? Хіба та, що вислав Впр. о. І. Стаха до Європи і той так щиро та з посвятою заопікувався цією новою еміграцією.

Цим твердженням п. Професор порушив нотку, на яку ми дуже вражливі. Бо ми ніколи не шукаємо вини в собі, а тільки всіма силами стараємося знайти виновника поза нами. Тоді ми заспокоюємося. А тут п. Професор знайшов виновника! Чи ж можна подумати щось більше популярного? Чи воно відповідає дійсності? Над цим мало хто застановляється.

Та в дійсності, якщо б нова еміграція не одягалася в тогу учителів, провідників, „месій“, вождів — але спокійно, безсторонньо, розумно просліділа б нові відносини, серед яких вона знайшлася, та мала б досить доброї волі включитись в працю тих шкіл, захоронок та й інших інституцій; якщо б вона жертвенно, терпеливо і тактовно була б старалася повести там працю — то скільки можна

було б добра зробити! Бо криклива критика та негачія не може дати доброго висліду. А так — знову прогайновано добру нагоду.

Та життя робить своє. Спідтраця по школах таки наладнується, і вже тепер може виказатися дуже гарними успіхами. Прослідити це — завдання дуже гарне і корисне, та не місце тут.

На всякий випадок, школи сповняють велику ролю в нашому суспільному житті. З них виходять одиниці, які займають високі становища в нашій суспільності і втішаються загальною любов'ю та пошаною. І вони є не меншими патріотами, як не один із тих, які хочуть собі присвоїти виключне право на патріотизм.

Будь-що-будь Кир Константин виборив для нашої Церкви належне їй місце серед чужинців, поставив її на належній їй висоті серед чужинців, поставив її на належній їй висоті серед американської спільноти та примусив її шанувати нашу Церкву.

Я піддав критичній оцінці тільки 27 рядків виводів проф. Кубійовича. Скільки там історичних невірностей, незгідности з правдою, а то і — злоби. У розгляд інших виводів не вдаюся. Та чи ж свого часу не в той самий спосіб атаковано Слугу Божого Митрополита Андрея Шептицького? Каже проф. Кубійович, що його виводи подиктовані журбою про добро Греко-католицької Церкви. Та чи фальшування фактів, голословні твердження, очорнювання та злоба є, на думку проф. Кубійовича, засобом до направи відносин, які на його думку, є неправильні?

Та якжж ж добре він сам знає, що, коли вже в часі друку нашої Енциклопедії наші науковці завважили в ній дуже прикрі помилки й недотягнення, то вони декілька тижнів днями і ночами працювали, щоб це все справити. І зробили це спокійно, тихо, без зайвого розголосу, в добрім намірі. Бо їм дійсно ходило про добро Енциклопедії.

Але інтенцію п. Професора дуже добре відчуло декілька осіб із круга наших визначних письменників. І вони висказались: „Кубійович у „Листах до Приятелів“ розложив нашу Католицьку Церкву“.

Добре! Але пощо знову фальш? Нащо одягатися в тогу „блюстителя“ нашої Греко-Католицької Церкви?

Та її атакує не один проф. Кубійович. Були перед ним, є поза ним і будуть по ньому й інші, навіть багато сильніші.

Та марні їх труди, хоча тривають уже понад 19 століть. Так пощо ж тратити сили і час?

Все таки треба признати, що п. Професор таки дещо досягнув. Він став популярний, а весь мабуть, наклад „Листів“ розійшовся. Але чи це дійсно причинилося до добра нашої України, або чи це „є бальсам на зболілі наші душі і серця“? . . .

А на кінці спитаймо себе: Що було б з нашою еміграцією в ЗДА, коли б наша Церква перед 70-ти роками не вислала сюди наших священників? Чи ми застали б хоч одного Українця?

Енциклопедія Українознавства

СЛОВНИКОВА ЧАСТИНА, ЗОШИТ 19-ИЙ

1.

Недавно появилася 19-ий зошит гаслової частини Енциклопедії Українознавства під редакцією проф. д-ра Володимира Кубійовича. Перша частина цієї енциклопедії, яка містить систематичний виклад українознавства, була зредагована тоді, коли більшість наших науковців перебувала разом з усією новою еміграцією в Західній Німеччині і Австрії. По видрукуванні перша частина, в накладі 3,000 примірників, розійшлася серед читачької громади досить швидко. Це знак, що громада має велике зрозуміння для того роду видань.

Інша справа з другою, гасловою частиною цієї енциклопедії. Її редагування тягнеться довгі роки. Поява 19-го зошита вказує на те, що до закінчення редагування потягнеться мабуть яких 10 років, коли зважити факт, що цей зошит становить щойно половину матеріялу (гасла від „Макаренко“ до „Меретин“). Однак треба вітати і таку спізнену появу продовження цього кінцевого видавництва.

Видання першої частини цієї енциклопедії викликало протипацію з боку керівників окупаційної адміністрації в Україні. Там почали редагувати „Українську Радянську Енциклопедію“ і вже закінчили її. Тепер в однім советському виданні зібрано енциклопедично все, що там стандартно фальшується, що спеціально перекручується і що систематично промовчується, щоб досягнути в Україні від 47 років намічену мету: знищити в українському народі і зокрема в його інтелектуальній верстві свідому волю бути нацією, рівноправною з усіма культурними націями світу. Про таку ціль служби науки для московського колоніялізму в Україні говорить дуже виразно програма комуністичної партії Советського Союзу (остання назва російської комуністичної партії большевиків) і в тім дусі йдуть директиви до всіх, що працюють в ділянках історії і взагалі гуманістичних наук. Ось, хоча б випуск ч. I журналу „Український історичний журнал“ за 1965, де у вступній статті говорять вже сам заголовок про завдання цих наук: „Радянська історична наука на службі будівництва комунізму“.

З того факту випливають самозрозумілі завдання української не лише вільної, але й незалежної науки. Вона спеціально в енциклопедичній формі, що є підручковим засобом інформації кожного освіченого Українця у вільному світі і чужих науковців, має дати повну наукову правду про Україну, спираючи свою працю на виразній і повсякчас видній державницькій ідеї українського соборного, демократичного самостійництва. Це повинно появлятися в доборі і обробленні всього гуманістичного і звязаного з ним матеріялу, зокрема в подаванні історичних подій і біографій окремих діячів своїх і чужих. На жаль, щодо цього є в 19-тім зошиті чимало недотягнень, недостач і помилок.

2.

Без наміру і претензії повного переліку необхідних заміток до всіх гасел цього зошита і в додатку з огляду на обмежене місце в часописі, спинюся лише на деяких гаслах цього зошита.

Гасло „Мала Русь“: Читач очікує, що це гасло замовив редактор енциклопедії в одного з істориків, що спеціально займався і займається часами середньовічної або козацької доби історії України. Цих істориків, старших і молодших, є кількох: Наталія Полонська, Микола Чубатий, Олександр Оглоблин, Василь Ленчик, Ігор Шевченко, В. Добровський і інші. Тимчасом читач бачить під цим гаслом підпис не історика, але літературознавця. Вирингає питання: нащо має НТШ свою Історично-філософичну Секцію, коли редактор енциклопедії (до речі сам член цієї Секції) не використовує її до редагування історичних гасел енциклопедії і то тим більше, що саме ця Секція відповідає до публікації НТШ в ділянці історії. При цім гаслі йде прещінь про важливу проблематику терміну „Мала Русь“, його повстання, еволюцію, використання цього терміну московським царством для своїх імперіялістичних цілей.

Читаючи це гасло в зошиті 19-ім нашої енциклопедії приходиться з жалем ствердити, що все наведене вище цілком неузгляднене автором. Щоправда, автор згадує, що цей термін вперше появився в Царгороді в патріярших записках і титулярі новоствореної митрополії в 1303 році, але читач не знайде при тому зясування, чому ця митрополія була креована і як було з оставшою „київською митрополією“, мандрівка київських митрополитів із Києва до Москви, потім до Вильна, а врешті їх поворот назад до Києва, хоча ці моменти мають основне значення для пізнання еволюції терміну „Мала Русь“.

Не згадано також на тім тлі політичних претенсій і цілей, які ставила собі Москва при справі митрополії і її титулятури. Не зясоване також, чому саме патріярхія обрала таку термінологію і чому вона також завела термін „Велика Русь“. Читач нічого про це не довідається при цім гаслі Енциклопедії Українознавства. Йому власне цікаве питання, звідкіля патріярхія в Константинополі взяла цей тер-

мін „Мала“ і „Велика“ Русь, де був прототип такого терміну для культурних Греків у патріархії. На жаль, у гаслі нічого про це не говориться, хоч про це є вже достатня література, якої взагалі при цім гаслі не подано. Це є великою хибою такого основного гасла в енциклопедії. Принаймні треба було навести відому статтю академіка А. Кримського про цю справу. Треба було навести аналогію, яка для вченого Грека в патріархії в Константинополі категорично наоувалася при креації нової митрополії: „Мала Греція“, та „Велика Греція“. Окрім того треба було взяти семантичне значення того терміну при титулі останнього володаря Руси Юрія II. Всі ті хиби оформлення гасла в енциклопедії послаблюють його користь для читача.

В цьому гаслі, пера Богдана Кравцова, не виведена також, у тім звязку, історія нашої власної термінології „Русь“ і „Росія“, яку вживано доти, доки чужа насильна інтервенція не змінила значення цих термінів. Не подано історії терміну „Мала Русь“ і „Велика Русь“ за часів великого гетьмана Б. Хмельницького. Оправдувати себе вузьким місцем енциклопедії тут ні автор, ні редактор не може, бо при інших менше важливих гаслах не було це місце обмежене. Згадується в цім гаслі ще про Червону Русь, але нема згадки про Чорну Русь, як це вяже те питання з терміном „Біла Русь“.

Гасло „Мала Семінарія“: Це гасло згадує вправді М. С. в Стемфордді, але чомусь фотографії не містить, хоч варто було б, бо це ж одна з важливих шкіл у вільному світі.

Гасло „Малоросійство“ не згадує, що в цім світогляді має своє коріння також явище „змінювіхівства“ серед деяких українських кіл від 1920-их років.

Гасло „Малоросійська Колегія“ не зясовує, чому саме була вжита при креації цього органу назва „колегія“ в розпорядженні царя Петра Першого. Цей цар тоді переводив у своїй імперії адміністративну реформу і старі „прикази“ і тим подібні установи адміністрації, за зразком Швеції, перемінив на „колегії“ з певним умовуванням.

Гасло „Манастирський“: Ще живі члени родин того прізвища, яке вони фонетично пишуть „Монастирський“. Чому міняти в енциклопедії це прізвище, коли в інших випадках, навіть давніх історичних імен, писаних у російських метриках на московський лад, не змінювано в енциклопедії цілком?

„Марголін“: Сам він писав своє прізвище „Марголін“ в усіх чужомовних публікаціях. Опушено при цім гаслі, що він був оборонцем у голоснім процесі Бейліса в Києві за ніби то ритуальне убивство. Цей процес набрав сумної слави в історії окупаційної російської влади в Україні і в тім гаслі треба було про це згадати.

Гасло „Марксизм“: Оброблення цього гасла належить економістові В. Голубничому і цей факт ледве чи задовольнить наших істориків і філософів, бо ж обрібка йшла по лінії економічній, а не філософсько-політичній, яка власне здобула Марксові тривале місце

в історії большевизму. Марксизм мав також фатальний вплив на національне питання в марксистів. Власне для українського читача було б цікаво знати, яку роль грало національне питання в жидівським також марксистичнім „Бунді“ на конгресі в Брюсселі-Лондоні в 1903 році, при поділі марксистів із російського царства на „большевиків“ і „меншевиків“. Це „більшинство“ осягнув там Ленін тільки тому, що він на конгресі спровокував жидівських делегатів залишити конгрес. Про це В. Голубничий не згадує, хоч це основний факт з історії большевицького марксизму. Далі, українського читача мусять зацікавити факт існування в марксизмі двох концепцій розв'язки національного питання: проти дійсної централістичної постави большевицького ядра під провдом Леніна, що він у цій справі вислав був Сталіна на деякий час до Відня.

Далі, В. Голубничий не згадав про важливий факт з історії українського марксизму, що всі члени Союзу Визволення України (1914-1918) були марксистами та що цей Союз видав окрему брошуру жидівського марксиста Гельфенда-Парвуса п. з. „В обороні демократії --- проти царизму“, в якій автор популярний серед німецьких соціал-демократичних діл, домагався зреалізування програми самостійності України і взагалі розподілу російської імперії на її національні країни. Не згадав також Голубничий того, що згідно з програмою СВУ діяли інші українські марксистичні і публікували свої брошури (як наприклад Петро Бензя). Треба було також, щоб Голубничий не промовчав факту, що німецькі і австрійські марксистичні ставилися від кінця 19-го століття прихильно до національного питання на Сході Європи. Також роль західно-українських марксистів у Голубничого представлена блідо. Цей факт зрозумілий остільки, що Голубничий має специфічне політичне наставлення, неприхильне для послідовних самостійницьких марксистів соціал-демократів, які були співтворцями державного будівництва України в добі 1918-1920, в протизагуським боротьбистам, хвильовистам і тим подібним зміновіхівським і комуністичним групам того часу.

Треба замітити ще до гасла Голубничого, що „Капітал“ Маркса вийшов уперше по-українськи у виданні Річицького, але фактично переклад зробив Микола Порш.

Гасло „Маршалок“: Тут пропущено згадати, що цей термін за часів Польщі й Австрії означав те саме, що „спікер“, напр., союму в Галичині й Буковині, та що віцемаршалками в тім часі бували Українці.

Гасло „Масарик“: Тут пропущено навести, що Масарик офіційно складав візиту М. Грушевському, як Голові Української Центральної Ради і Олександрові Шульгинові, як генеральному секретареві національних і зовнішніх справ УНР у Києві. Треба було також згадати, що перед відходом з України в лютому 1918 р. Чехо-Словацький Легіон, під верховним командуванням Масарика, дістав від Уряду УНР потрібний запас харчів і в'язу. Тим то пізнішу допомогу українській еміграції і науковим установам у ЧСР уважав Масарик за

самозрозумілий вияв відплати і вдячності. Також прикро вражає, що автор обрізки цього гасла, І. Лисяк Рудницький, при згадці факту, що Чехо-Словацький Легіон формувався в Україні, промовчує факт, що в цьому формуванні мав велику заслугу також Українець, — генерального штабу генерал піхоти Микола Ходорович. Про нього з вдячністю згадував сам Масарик і чеські діячі та історики. Ген. Ходорович був начальником Київської Воєнної Округи, в якій жило до 100,000 Чехів-колоністів. Саме цьому генералові доручено формування згаданого легіону з добровольців з-поміж чеських колоністів, що потім були доповнювані масово австрійськими полоненими Чехами в Росії. Все то стало Чехо-Словацьким Легіоном, що відіграв велику роль не лише в історії ЧСР, але й тодішньої України і в міжнародній боротьбі проти большевизму („сибірська анабаза“). Пізніше уряд ЧСР заопікувався ген. Ходоровичем, як своїм колишнім опікуном: на еміграції дав йому пенсію і гарне мешкання в домі Легіону в Празі. А коли він помер у 1936 р., уряд ЧСР поховав його на державний кошт на кладовищі своїх героїв (всього там було до того часу лише до 20 осіб). В Чеськiм Національнiм Музеї в Празі вміщено його погруддя. Ген. Ходорович є батьком відомої української діячки Валентини Ходорович-Завадської, яка тепер проживає в Канаді (Торонто). При згадці Чехо-Словацького Легіону в цiм гаслі не зазначено гасла „Ходорович“, отже це знак, що його взагалі не відмічено в редакції енциклопедії.

Гасло „Масонство“ написав Б. Кравців і О. Оглоблин. Замовчано в ньому цілком багато вже загально відомих, бо публікованих фактів, а саме, що до масонів належали з історичних діячів: акад. Мих. Грушевський, гетьман Павло Скоропадський, Симон Петлюра, Дмитро Дорошешко, Арнольд Марголін, Андрій Ливицький; у Парижі була до Другої світової війни українська льожа, майстром якої був інж. Шумицький. Треба було згадувати, що Петлюра й з ним А. Ливицький спеціально затіснивали свої масонські звязки з французькими й англійськими масонами, щоб використати масонські льожі в боротьбі за визнання УНР і допомогу для неї проти московсько-советської інвазії. Про це були публіковані таки в США деякі документи (наприклад, в історії Західної України пера д-ра М. Стахова).

Гасло „Математика“ написали Т. Рябокiнь і А. Фіголь, фінансовий референт видавництва. Можна дивуватися, що редактор не замовив цього гасла у відомих фахових математиків: Богуна-Чудинова, Андрушкова або Петришина. Математик Богун-Чудинів міг би багато поінформувати загал читачів, хоча б про вплив українських математиків-емігрантів на американську математику, чого не могли зробити обидва автори гасла.

Махно удостоївся в енциклопедії не тільки фотографії, але й цілої сторінки тексту пера В. Голубничого. Якщо порівняти гасло „Ливицький Андрій“, „Мазепа Ісаак“, „Мартос Борис“, „Макух Іван“, „Мельник Андрій“, то ці гасла виходять куди менше докладними, як гасло „Махно“. Видно, що при замовленні в авторів редактор давав

іншим гаслам багато менше рядків, ніж це зробив для Махна. Для прикладу: Мельник Андрій має всього 49 рядків, д-р Іван Макух має 14 рядків, Борис Мартос 29 рядків, а Махнові дано в енциклопедії на державний кошт на кладовищі своїх героїв (всього там було до 123 рядки тексту. Це порівняння лише з того самого 19-ого зошита ЕУ. Якщо взяти до уваги ще пару прикладів із попередніх зошитів, то вийде така картина: Довголітньому революційному, але національному діячеві заступникові і наслідникові Симона Петлюри на становищі президента УНР, Андрієві Лівницькому, дано в енциклопедії 45 рядків; такий історичній постаті державника, як д-р Кость Левицький, перший прем'єр ЗУНР, дано лише 46 рядків і полк-Є. Коновальцеві відведено лише 111 рядків тексту то руїницькому типові з рядом злочинів у своїм реєстрі Несторові Махнові дано в енциклопедії аж 123 рядки! Яка провідна ідея редактора енциклопедії, питає читач, коли прочитає 19-тий зошит цієї частини енциклопедії? Державники відставлені до нижчого ряду, а руїник поставлений на висоту . . . Для реєстру недотягнень треба згадати, що вже на еміграції, в Канаді, були публіковані основні матеріали про бандитський характер самого Махна і його руху з-під пера письменника Фотія Мелешка, який був свідком цього руху в самім центрі махнівського „штабу“. Чому не дано написати це гасло знавцеві, а замовлено в кого іншого?

Це тільки деякі замітки до 19-го зошита гаслової енциклопедії. Це щойно половина цієї кінцевої для нас праці. Ще час усунути недоліки в другій половині праці. При добрій волі і пильності можна це зроби легко.

Український Патріархат і Василіяни в світлі фактів

Вже від довшого часу значна частина українського громадянства на нових теренах нашого поселення, байдуже континент чи держава, сильно завуридилась у своїй дії і писаннях, чого провідною ідеєю було почасти створення Українського Патріархату, абстрагуючи від самої його назви, яку він мав би мати. Різні українські пресові органи висловлювали через своїх авторів різні думки, які часто противорічили собі, не згадуючи вже про їх авторів. Різні редакції й різні автори старалися займати до цього питання своє становище, а при тому деякі з них, не шануючи ні гадки другого, ні другої особи, переходили на звичайну дешевеньку демагогічну агітку, деколи з вуличним посмаком. Ця агітка, що нераз не перебирала в засобах і висловах, не тільки, що зовсім себе не виправдала, але наробила багато шкоди, бо безпотрібно розбурхала народньо-масові пристрасті, які вийшли з-під контролю. „Народні провідники“ й „учені народу“, яких завданням є нормувати й держати контролю над народніми пристрастями, стратили самі всяку контролю, за чим прийшли деякі дії і писання негідні такої великої і важливої справи.

Справа Патріархату стала темою навіть для тих, які з природи речі не мали би права займати до неї становища, а не то вмішувались у цю справу. Як бачимо з досвіду, то в цю справу вмішувались навіть такі деякі одиниці, які з Христовою вірою та Церквою не мають нічого спільного, бо церковні справи і їх вирішування не належать до тих, які хотіли б їх вирішувати, але до компетентних чинників. Різні по різному діяли чи писали, чим викликали між народом замішання й заколот, ворожнечу й збентеження, і не тільки не принесли ніякого добра для самої справи, але на довгі роки начинили багато лиха самій Церкві, за що мусітимуть відповісти перед Богом, Церквою й народом.

Не знати звідки потворились „чорні ради“ й „народні суди“, що напередки старались і змагались у тому, хто й кого більше зуміє перемогти. Посипалися отже брудні й безбожницького характеру пи-

сання й говорення деяких безвідповідальних і нечесних людей. А їх навіть залюбки поміщували деякі українські часописи, щоб бути „сенсаційними“, а при тому, мовляв, це „голос народу“ проти „ворогів народу“. Деякі не щадили своїх несовісних нападів і „народно-демократичних“ погроз нашим Митрополитам, Єпископам, Чинам, різним шануючим себе національно-громадянським інституціям і поважним часописам. Не було ніякого розбору, тільки: „Бий бусурмана!“ — лунав клич. Ментальність і логіка різних осіб, що діяли в гарячці, переходили часто в своерідну гістерію. Засадничі принципи холодного розуму й здорового глузду вийшли, що так скажемо, з ужитку, чого вислідом було внесення чи допущення в наше церковно-громадянське життя хаосу й посилення ворожнечі, і так доволі достатньо виплеканої в народі, а для якої не повинно би бути місця взагалі. А на додаток лиха, різні одиниці дозволяють собі на таке святотатство, що до цього користуються іменем і авторитетом нашого Великого Страдника — Кардинала Йосифа Сліпого. А це напевно не є аж ніяк його бажанням, щоб його — страданням освячене ім'я, кров та страдання цілої нашої Церкви й народу були використовані для таких низьких цілей, що нас як спільноту пожують.

У цих безосновних і несовісних випадках, засліплених якоюсь ненавистю чи може навіть підсичених ворожою нашої Церкві й народові чужою рукою, появилися „достовірні“ і „з компетентного джерела“ різні інформації, які розповсюднювано поміж народом. Посеред них не забракло теж і проти ОО. Василян. Не поминено теж і о. д-ра Атанасія Великого, Протоархимандрита, тобто Верховного Настоятеля ОО. Василян, якому чомусь у злобний спосіб приписано „опозицію до Патріярхату“. За тим чиясь лукава уява зродила клич і кинула його на вулицю: „Василяни виступають проти Патріярхату! Бийте їх!“

У цих рядках не входитимемо в питання, хто кинув цей клич, як теж, чому це зробив, бо це за деякий час само зі себе вийде наверх. Одно певне: коли порівняти деякі виступи проти Василян та проти деяких наших українських Владик, то можна сказати, що вони аж надто подібні до тих, що їх подибуємо в пропаганді здеклярованих ворогів усякої Церкви й українського народу. Зацікавлених відсилаємо до різних советських видань, у яких говориться про Василян як найбільш запеклих „ворогів народу“, про що зацікавлені можуть легко переконатися. Нам цікаво тільки знати, звідки це взялося поміж нами, що живемо не поза залізною заслоною, але у вільному світі?

Яке ж тоді ставлення Василян до справи Українського Патріярхату?

Становище Василян до цього питання є тільки таке, яким є становище Вселенської Церкви й українського народу, на що знаходимо докладну відповідь в історичних і сьгоднішніх фактах, які гово-

рять за себе й за Василян. А вони не є звичайною самохвальбою чи демагогією, але документарним історично-науковим матеріалом, із якого користають правдиві науковці, свої й чужі. Дія Василян не обрахована на дешеву хвилюву й скороминаючу популярність у народньому загалі, для якого, задля браку потрібного знання справи й відповідної науки, ці речі недоступні або за тяжкі, щоб їх зрозуміти, а людям злої волі і так ніщо не допоможе, хоч би які речі ставим їм перед очі. Це не пустий клич без основи, але доказаний факт.

Ідея Українського Патріярхату зродилася таки не посеред кого іншого, але таки серед Василян, і не сьогодні, як теж ними була ведена і плекана вже цілими століттями. Про це говорять документи архівів, а не безглузда фразеологія необізнаних зі справою народніх демагогів і пустомельців. Ідея Українського Патріярхату зродилася, кувалась і виростала таки в чернечих келіях Василянських монастирів. У Василянському Чині й серед Василян, який би вони титул, гідність чи уряд не мали в ході історії нашої Української Церкви, ідея Українського Патріярхату кристалізувалась і передавалась дальшим поколінням, скінчивши нашими днями.

Починаючи від двох великих Василян-Митрополитів, католицького Йосифа Велямина Рутського і православного Петра Могилы, за яких справа створення Українського Патріярхату була справою порядку дня. Цю велику ідею Патріярхату продовжували далі інші Василяни, будучи митрополитами, єпископами чи монахами, як: Корсак, Селява, Коленда, Жоховський, Смогоржевський, Шептицький, Суша, Винницькі, Білосор і інші. Вони ставили цю справу на порядку дня, підготовляли її й запроєтували, доказали й обороняли її перед церковною владами в Римі, Варшаві йч Відні, відновляючи її завжди через Василянських Прокураторів, тобто офіційних представників Василян при Апостольському Престолі в Римі. Майже впродовж двох століть на Василянських Соборах, де обмірковувались усі важніші справи цілої нашої Церкви й Чину, були координовані плани і дії в справі Патріярхату, як завершення й структури нашої Церкви. Це не голі безпідставні твердження чи побажання Василян, щоб так було, але вдокументовані історичні факти, які знаходяться в архівах, як живі свідки правдивої історії нашої Церкви. Хто це заперечує чи не може або не хоче цього побачити, цей виявляє своє незнання справи й несовісність, як теж увидить у блуд українське громадянство.

Яке ж сьогодні становище Василян до Патріярхату?

„На основі достовірних джерел і компетентних чинників Василяни є проти „Патріярхату“ — інформували неправдиво деякі автори й деякі українські часописи своїх читачів. Частина нашого громадянства, необзнайоменого й невідомого, часто в добрій вірі, не знаючи дійсно правди, пішла за цим злобним і фальшивим у самій

основі ключем. Хто ж це достовірне джерело і цей „компетентний чинник“, які чомусь не виявляють себе? Популярно-демагогічні статті в підрядному часописі є цим чинником?

За час дії Собору й Соборових праць Василяни зробили й роблять для справи Українського Патріярхату багато більше ніж дехто думає, хоч про це говориться на сторінках нашої преси, ані не продавалося на українському „ярмарку“, бо це за поважні речі, щоб із них робити народню крамщину, Василяни там, де й коли треба, виявили своє становище до справи створення Українського Патріярхату і свою працю для цієї справи задокументували для майбутньої історії, яка скаже свою й усю правду, коли на це прийде свій час.

Василяни, ще на багато раніше, заки хтонебудь міг думати про щасливий вихід нашого великого Митрополита-Ісповідника, Блаженнішого Йосифа, зі заслання, поставили справу створення Українського Патріярхату на порядок дня ще передсоборових і опісля соборових праць. Коли Василяни провадили вже реальну й конкретно-позитивну працю для цієї справи на властивому місці, а не тільки якусь акцію в справі Патріярхату, то всі ті, що сьогодні „горіють“ цією ідеєю й її обороною, безсердечно розпинаючи Василян, мовляв, Василяни в опозиції до Патріярхату, може навіть сном не снили про ідею Патріярхату.

Мабуть перша публична думка в часі Соборових днів у справі створення Українського Патріярхату була висловлена таки Василянином, зимою 1962 року, і на чужому полі, а не тільки на внутрішньому українському. Тодішній парох Відня, о. д-р Орест Купранець, ЧСВВ, теперішній редактор „Світла“, який водночас був українським церковним настоятелем на всю Австрію під юрисдикцією віденського Архиепископа, згідно з декретами Апостольського Престолу й Кардинала Кеніга, фактично репрезентував Українську Католицьку Церкву перед церковними й державними владами Австрії. Це було теж і причиною чому репортери деяких віденських часописів і радія, які проводили з латинськими, православними, протестантськими й іншими церковними достойниками інтервю під заголовком „Чого вичікують церковні достойники від Собору?“, прийшли теж і до о. Купранця поспитати про його гадку. Тоді він, між іншими думками, недвозначно заявив, що сподіється від Собору, створення Українського Патріярхату, введення живих мов у Богослуження, як теж, що у східних країнах у веденні місійної праці матимуть першенство східні обряди перед латинським.

На офіційному форумі, а не публичному, Католицької Церкви, тобто у працях Передсоборової й Соборової Комісії для Східних Церков, також не хто інший, але таки Василянин був тим, хто поставив справу створення Українського Патріярхату на порядок дня й нарад. Ним був о. протоархимандрит А. Великий. Будучи Секретарем обох названих Комісій, а потім Отцем Собору, він, як Верховний Настоятель Василянського Чину, був зрівняний у всіх правах з іншими членами Комісії в її працях та мав вирішний голос, як теж

в імені Кардинала-Президента Чіконяні фактичний провід у підготовленні справ і в дискусіях на засіданнях Комісії, зокрема ж від часу, коли Кардинал Чіконяні став Державним Секретарем Ватикану. В підготовному доборі тематики Собору о. А. Великий поставив під розгляд Комісії для Східніх Церков, членами якої були теж деякі наші Владики, справу патріархів узагалі та створення нових патріархатів зокрема, серед яких не бракувало й Київського Престолу. В 1960-62 роках ці проекти були передані до вирішення Вселенського Архидієєса, включно з побажанням, запропонувати компетентною Комісією, щоб була піддана студії справа піднесення Київської Митрополії до Патріархату. По дискусії в Центральній Підготовній Комісії справу Українського Патріархату було схвалено залишити до вирішення Вселенському Архидієєсові.

Зимою 1963 р. до Риму прибуває Блаженніший Йосиф, якого Папа у вересні 1963 року іменує членом Соборової Комісії для Східніх Церков, чим ми всі дуже раділи. Правдою є, що Кардинал Й. Сліпий в останній фразі своєї промови на Соборі сказав про Український Патріархат, як теж по цій промові залучили оплески Отців Собору в базиліці св. Петра. Однак тут треба ще зробити розрізнення відносно оплесків: оплескували вони поставлену пропозицію Патріархату чи його історичну заслугу перед Богом і Церквою та величність геройської постаті Владики-Страдника? Цим ми не зменшуємо величі Митрополита-Ісповідника, ані теж його заслуг, бо його величі і заслуги говорять самі за себе!

Тому дивно виглядає для людини, обзнайомленої зі справою, коли читає в одному часописі: „Чиє становище в справі Київського Патріархату правильне? — Українського Єпископату й Верховного Архидієєса Йосифа, що поставив внесок на створення цього Патріархату, а далі Соборових Отців, ба навіть самого Папи, які погодилися на цей внесок, чи . . . Владики Михаїла?“ Тут відповідаємо тільки те, що про становище Отців Собору щодо справи створення Українського Патріархату ми вже вяснили. Щодо Владики Михаїла, як Архидієєса Української Православної Церкви, скажемо також тільки те, що він має повне право висловити свою думку й зайняти становище до цієї справи, яка є не тільки справою нас, тобто католиків, які є абсолютною меншістю в українському народі, бо це справа всього українського народу, як теж і обох Українських Церков. Справа Патріархату не є справою одного дня чи нашого ультімату, але справою всього народу і цілої Христової Церкви. Христова Церква заповажна на те, щоб діяти під впливом хвилини чи „акцій“ якоїсь малої групи людей, яка криком хоче диктувати Церкві, не маючи в руці аргументу, який би переконував.

Загальне становище Василян

Загальне становище Василян ясне й недвозначне. Його можна б звести до таких точок:

1. Василяни стоять непохитно на принципах, яких основою є добро Христової Віри і Вселенської Церкви, в тому Української Католицької Церкви, що є їх завданням і до чого вони покликані Христом і Його Церквою.

2. Василяни, як вірні й щирі сини Української Церкви й українського народу діяли досі, діють сьогодні й діятимуть у майбутньому тільки в інтересі цієї ж Церкви й цього ж народу, що вже незаперечно доказали, хоч цей незаперечний факт деякі злобні одиниці хочуть чомусь заперечити.

3. Василяни своєю працею (церковно-релігійною, науковою, культурницькою, виховною, громадсько-національною чи ще іншою) дали тверді докази Церкві й народові про свою чесну дію. Також Церква й народ дали Василянам повне признання за їх працю й висловили бажання продовжувати цю працю. Відомо ж, що успішна праця Василян для добра Церкви й народу є непожаною деяким деструктивним чи ворожим Церкві й народові чинником, однак Василяни не звертають на них уваги, а виконують далі свою конструктивну працю.

4. Василяни своєю науковою працею, хоч би за останніх 15 років, під науковим проводом о. д-ра А. Великого, теперішнього Верховного Настоятеля, дали українській і світовій науці 70 томів наукового історично-документарного матеріалу, що ми не є якимись „безбатченками“ в „народів колі“, але Церквою й народом, що мають за собою свою історію.

5. Василяни ставляться до Православних Церков не інакше, як ставиться до них Вселенська Католицька Церква. Наставлення Василян щодо цієї справи можна передати словами статті віденського часопису „Ноес Естеррайх“ (11. I. 1964, ст. 3) під заголовком: „Духовні й дипломати про подорож Папи до Св. Землі:“ »Представник Української Церкви в Австрії, о. д-р Орест Купранець, думає так: Фронт уже проломаний Іваном XXIII-ім. І так розпочатим шляхом іде далі його наслідник, що зробив виразним і видним своєю подорожжю до Св. Землі. Ми маємо враження, що Пала Павло VI-ий бажає усунути всі блуди, які заіснували в ході історії з обох сторін, щоб на новоствореній площині братньої любови змагати до одности Церкви.«

6. Василяни, тобто Василянський Чин, як корпорація, щодо справи створення Українського Патріархату, до сьогодні не були запитувані чи консультовані в цій справі, ні від української Єрархії, ні від Апостольського Престолу. Василяни ж знову, як одиниці, дали для цієї справи свій великий вклад свого знання й свого досвіду та виконали лояльно всі доручення українських Владик на місцях своєї праці. Якщо за сучасних нам днів і обставин Найвища Церковна Влада очолить нашу Українську Церкву гідністю й особою Патріярха, то Василянський Чин, що живе й діє життям нашої Церкви, дасть цьому Патріярхові широко відданих працівників, які не дивити-

муться на своє власне добро, але загальне добро нашої Церкви, що теж досі робили, не збираючи для себе похвал.

Що ж робити тепер і в майбутньому в справі Патріархату?

У цій важливій справі треба насамперед задержати спокій, рівновагу духа й холодний розум, а не викликати різні зайві дії, не орудувати неправдою і сипати наклепами, якими нічого не допоможемо, якщо тільки не пошкодимо справі. Апостольський Престіл, який досі не зробив нам кривди, і в майбутньому нам її не зробить. Не підриваймо самі нашого церковного й національного авторитету перед Церквою й світом, щоб не осмішувати самих себе речами, які не мають місця в дії поважних і здорово думаючих людей.

Вселенський Собор рішає про вселенські справи, а не партикулярні чи помісні. Справу створення нашого Патріархату Собор чи радше Соборові Комісії передали до вирішення Вселенському Архидіаконові, який мав би в свій час це питання вирішити, що є теж і краще. Кращим воно є тому, що Собор таку пропозицію може прийняти або відкинути, як теж відложити до рішення наступного Собору, який може знову за сто років відбутися. Такого ризику ми не хочемо! По-ставити справу створення нашого Патріархату до вирішення Папи, як Вселенського Архидіакона, є більше правильним, бо обставини Папи більше гнучкі та його дія еластична на потреби поодиноких Церков. Собори крокують по черзі історію довгими кроками, сказати б, столітьовими. Кроки Римських Архидіаконів є кроками галилейського Рибалки, що йдуть більше нога в ногу з нашими людськими часами, що розмірюються днями й роками, як теж очі Римських Архидіаконів бачать у щоденному житті те, чого не бачать Собори, які дивляться на справу очима століть і цілості.

З нашого боку підтримуємо й підбудовуємо справу створення Патріархату, не криками й розбиттям, але чесним християнським життям і молитвою, щоб ми були правдивими християнами, для яких є потреба створити Патріархат. Патріархат без священників і вірних не має кого очолювати: Священників не даємо з-поміж себе, як теж нашими діями вбиваємо всяке священниче покликання. Даймо наперед священників, щоб цей Патріарх міг ними нас духовно обслужити, а не самі тільки заяви.

Маймо настільки довіря до Вселенського Архидіакона й до наших Владик, які бажають нам тільки добра, а вони поведуть нас у краще завтра — сповнення наших мрій і потреб.

